

Narodno tekstilno rukotvorstvo biogradske regije

Mira Hlanuda-Vegar

Zavičajni muzej Biograda na moru,
Biograd na moru

Primljeno: 20. 11. 1987.

Uoči Dana oslobođenja općine Biograd na moru, 31. 10. 1986. godine otvorena je tematska izložba **Narodno tekstilno rukotvorstvo biogradske regije** iz etnografskog odjela Zavičajnog muzeja Biograda na moru.

Otvorenju izložbe prisustvovali su brojni uzvanici: društveno-politički radnici koji se bave odgojem i obrazovanjem te kulturom ove regije.

Izložba je prezentirala proces izrade tekstilija, i to proces od vlakna do tkanine po fazama i obuhvaća: pređenje, snovanje, tkanje, stupanje i bojanje. Bili su izloženi brojni predmeti-proizvodi tradicijskog tekstilnog rukotvorstva, kao i sprave i pomagala koja su se koristila u ovom tradicijskom ženskom obrtu biogradske regije.

Sam proces tkanja dominirao je izložbom – izložen je tkalački stan s kompletnim pomagalicama, te je tkalja iz Biograda Božica Pešić demonstrirala posjetiocima samu tehniku tkanja.

Svi izloženi eksponati na izložbi su originalni, iz vlastitog su fondusa Muzeja, a izložba je bila popraćena fotografijama i legendama.

Dió izložbenih predmeta svakako će naći svoje mjesto u stalnoj muzejskoj postavi etnografije, za čiju su realizaciju učinjeni prvi koraci.

Područje biogradske regije u etnografskom pogledu predstavlja ispreplitanje jadranske (mediteranske) i dinarske (planinske) kulture.

Poljoprivreda, stočarstvo i ribarstvo temeljna su egzistencijalna zanimanja, ali se paralelno s njima javljaju i obrti kao dopunska zanimanja.

Tekstilno rukotvorstvo i izrada tkanina redovito je dopunsko zanimanje kojim se najčešće bave žene, iako imamo i podataka da su u pojedinim područjima ove regije tkali i muškarci. U Primorju možemo govoriti o tkalačkim centrima (Vrgada, Pakoštane) i izrada tkanina tkanjem u rukama je poluprofesionalnih tkalja.

Za izradu tkanina koristila su se vlakna i biljnog i životinjskog porijekla.

Vuna, kostrijet, lan, konoplja bile su tekstilne sirovine oba etnografska područja ove regije. Izrada tkanina od brneste isključivo je mediteranska karakteristika, a vuna je dominantna sirovina oba etnografska areala.

Osim domaćih sirovina za tkanje, koristio se i pamuk kao obrađena sirovina. Već nakon drugog svjetskog rata u tek-

stilnom rukotvorstvu nalazimo upotrebu sintetičkih vlakana – na ukrasnim vezenim dijelovima ženske haljine »modrine«, kao i u izradi raznih poja-seva – »tkanica«. Na području biogradske regije bio je u upotrebi horizontalni tkalački stan – »krosna« ili »tara«.

Prevladavale su dvije tehnike tkanja: – tkanje u četiri niti i tkanje u dvije niti.

Tkanje u četiri niti služilo je za izradu sukna od kojeg su se izrađivali osnovni dijelovi muške i ženske odjeće te pokrivači za krevet. Ova se tehnika odlikuje time što je faktura tkanja bila zbijena i čvrsta. Nakon tkanja deblje se sukno stupalo.

Na tkalačkom stanu tkali su se dijelovi muške i ženske odjeće, pokrivači za krevet, razne vrste prostirki za pod, torbe i vreće koje su se koristile za transport, pojasevi koji su upotpunjavali mušku i žensku nošnju.

Područje biogradske primorja i otoka predstavljaju zonu u kojoj se uzajamno miješaju jadranske i dinarske značajke ruha, ali je utjecaj Mediterana ipak dominantan.

Košulja, koja je većinom od kupovnog platna, – kako dugačka košulja, tako za njen gornji dio »oplećak« – zadržala je ravni kraj sa širokim otvorenim rukavima. Na ovom se području susreće i košulja renesansnog tipa koja ima ovalni izrez oko vrata, a rukavi su joj obično stegnuti u zapešću i završavaju ošvicom. Košulja je isključivo bijele boje, mjestimično ukrašena čipkom.

Povrh bijele košulje oblači se suknja »carza«, »modrina«, »fuštan«, i to najčešće tip suknje s prslučićem.

Suknja je složena u vertikalne nabore, prišivena na prslučić, i tako krojena izdužuje ženski lik i naglašava struk što je odlika mediteranske mode u drugoj polovici 15. st. Isti kraj suknje nalazimo i u jadranskom i u dinarskom kulturnom arealu.

Sukneni dijelovi u ženskoj nošnji dinarskog područja ukrašeni su vezenom rubnom građom, sastavljenom od komadića finog sukna: prevladava vez u bodu lančancu, a najčešći su motivi: vitice, spirale, četverokuke.

Njihovo je prisustvo prastaro, a prije-klo im možemo tražiti u starim kulturama istočnog Sredozemlja. Tkani pas »tkanica« te pregača »traversa« upotpunjuju žensku nošnju oba kulturna areala.

Sve do drugog svjetskog rata, kada se radnim danom i blagdanom nosila nošnja izrađena od domaćih tkanina, sela u biogradske regije imala su jednu ili dvije tkalje. Nakon rata nastupa urbanizacija sela, sve se više koriste industrijske tkanine za izradu odjeće te se ponekad zadržava još samo tradicionalni kraj.

ABSTRACT

Textile handicrafts from the Biograd region

Mira Hlanuda-Vegar

On the occasion of the Liberation Day of Biograd na moru, the exhibition Textile Handicrafts from the Biograd region was opened November 31 st. 1986.

It contained the material from the ethnographical department of the Local History Museum of Biograd. The exhibition presented the process of textile production, a great number of traditional textile handicrafts as well as tools and devices used for this traditional women's handicraft of the Biograd region. The techniques of weaving were also demonstrated.

Seoska arhitektura jugoistočnog Žumberaka

Dragica Cvetan

Zavičajni muzej Jastrebarsko,
Jastrebarsko

Primljeno: 30. 9. 1987.

Tematsku izložbu Seoska arhitektura jugoistočnog Žumberaka, koju je pripremio Zavičajni muzej Jastrebarsko (autor izložbe je etnolog Dragica Cvetan), u dvorcu Pribić otvorila je 25. studenog 1987. godine mr. Aleksandra Muraj, koja se bavi proučavanjem načina života i kulture Žumberčana, posebice tradicijske arhitekture i stanovanja. Za potrebe Zavičajnog muzeja prikupljena je po selima jugoistočnog Žumberka bogata etnološka građa: 200 crno-bijelih fotografija i pedesetak dijapozitiva naselja, okućnica, kuća i njihova unutrašnjeg uređenja koje ilustriraju stanje zatečeno u proljeće 1985. godine. Ova građa uspoređena je s građom iz starije literature da bi se lakše pokazale nastale promjene.

Istraživanje su bila obuhvaćena sela: Tihočaj, Višoševići, Grabarak, Golubići, Pavkovići, Brezovac, Povolanci, Jelenići, Delivuki, Šmiraki i Tisovac. Sva su naselja podignuta na nadmorskoj visini do 700 metara. Bez obzira što su, nakon dugotrajne izoliranosti ovog kraja, izgrađene dobre ceste, naselja jugoistočnog Žumberaka su i danas ostala van svih životnih tokova i komunikacija. To je razlog što je do danas uvelike sačuvana tipična tradicijska arhitektura iz ranijih vremena kao i tradicijski način življenja u njoj. Sela ovog dijela Žumberka karakterizira zbijenost kuća što se objašnjava oštrijom gorskom klimom, a kako je to bilo granično područje u obrani protiv Turaka, očito je da su se Žumberčani osjećali sigurnije okupljeni na jednom mjestu. Današnja slika naseljenosti tog dijela Žumberka rezultat je naseljavanja iz prve polovice 16. stoljeća.

Izložba prikazuje fotografije tipičnih primjeraka seoske arhitekture 20. stoljeća u Žumberku kao i način Žumber-

čana čiji se identitet održava u njihovom životnom prostoru. Razmotrene su (na izložbi i u katalogu) vanjske karakteristike kuća i gospodarskih zgrada, unutarnja dispozicija prostora te tipične karakteristike unutarnjeg uređenja (predmeti iz kućnog enterijera), od samog početka 20. stoljeća pa sve do današnjih dana, pri čemu su korištena kazivanja mještana ovih sela, etnološka literatura i etnološka građa iz rukopisnih izvora, te, k tome, građa iz muzejske dokumentacije Etnografskog muzeja u Zagrebu i dokumentacija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

Izdan je ilustrirani katalog na tridesetak stranica i rezimeom na engleskom jeziku.

Među etnološkim radovima na znanstvenom skupu Hrvatske i slovenske etnološke paralele, koji je održan početkom studenog 1987. godine u Dolenjskim Toplicama, prezentirana je i ova tema o seoskoj arhitekturi Žumberka. Isti skup popraćen je izložbom – izborom fotografija evidentiranih stambenih i gospodarskih objekata seoskog graditeljstva jugoistočnog Žumberka koje je snimio Mladen Tomljenović za potrebe jastrebarskog Muzeja.

Proučavanjem materijalne kulture Žumberka dan je doprinos sagledavanju cjelokupne kulturološke slike starinskog načina života u ovom kraju. To je ujedno pokušaj da se širu društvenu zajednicu potakne na očuvanje ovakve spomeničke arhitekture, na način da se pokuša zadržati ono malo ljudi koji su ostali u žumberačkim selima. Postoje i druge mogućnosti iskorištavanja ovog parka prirode, npr. razvijanje etno-turizma koji bi upravo u ovom gorskom kraju mogao biti primjenjiv.

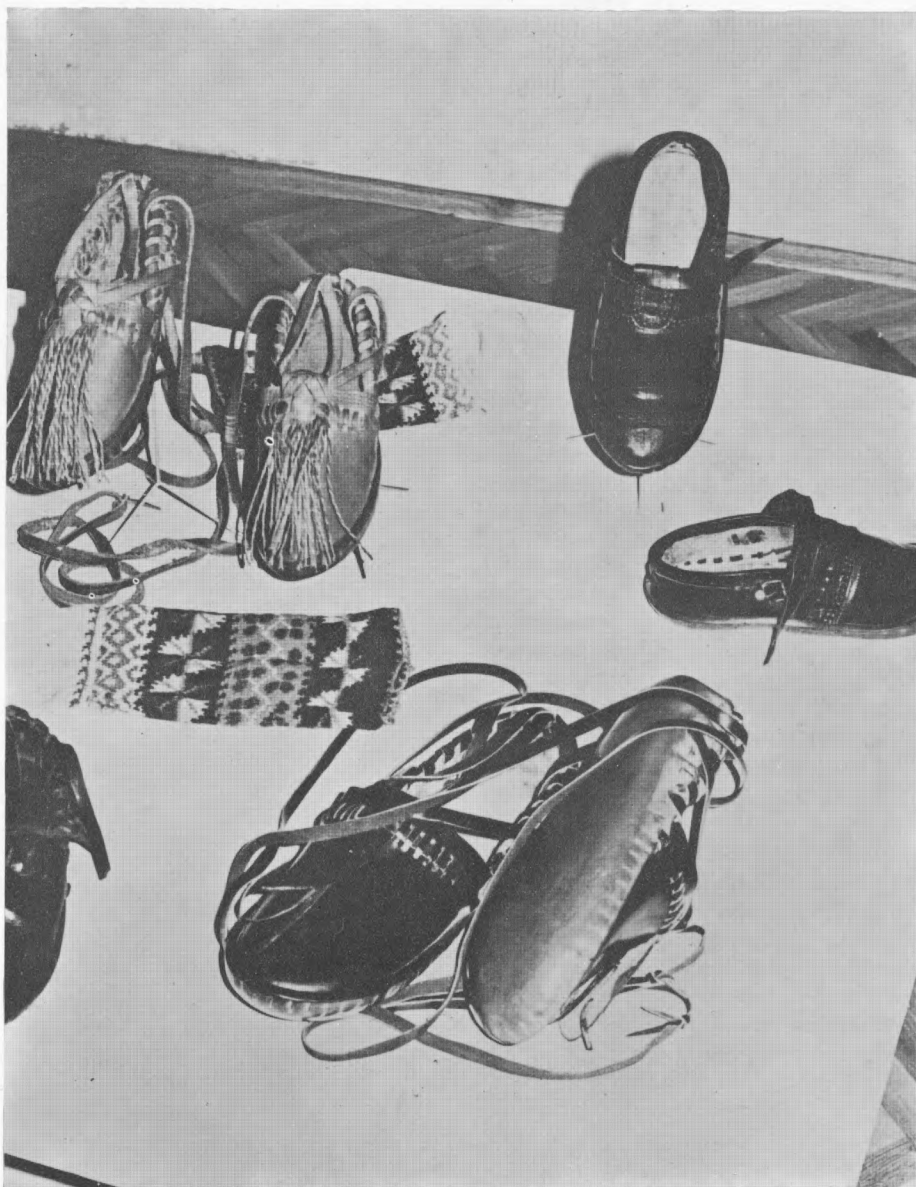
Tokom istraživanja otkupljivani su i različiti predmeti iz enterijera seoske kuće. Značajan broj sličnih predmeta poklonio je Milan Burek iz Zagreba, vikendaš iz Sopota, na čemu mu zahvaljujemo.

Opančarstvo Jastrebarskog i okolice

Dragica Cvetan
Zavičajni muzej Jastrebarsko,
Jastrebarsko

Primljeno: 24. 9. 1987.

Tematsku izložbu, treću po redu (tkanje, lončarstvo), **Opančarstvo Jastrebarskog i okolice** postavio je Zavičajni muzej Jastrebarsko 22. travnja 1987. godine u ugostiteljskom objektu dvorac Pribić. Otvorenju su prisustvovali brojni uzvanici, kulturni i drugi društveni radnici iz Zagreba, Karlovca, Samobora i Velike Gorice. Autor

Detalj s izložbe **Opančarstvo u Jastrebarskom**

postave izložbe i kataloga je prof. Dragica Cvetan, kustos Jastrebarskog muzeja. Izložbu je otvorila dr. Olga Suppek, predsjednica Hrvatskog etnološkog društva, i tom prigodom naglasila važnost istraživanja, obrade i prezentiranja zanatstva kako u jastrebarskom trgovištvu, tako i na selu. Na izložbi i u katalogu osvijetljen je odnos sela prema zanatskim trgovačkim središtima. Ta je veza tradicijska, stara i historijska, a seljaštvo je zapravo uvijek samo dio jedne šire socijalne zajednice i dobro je znati u kakvim je vezama s drugim socijalnim slojevima. Obrt u Jaski i jaskanskom kraju datira već od 13. stoljeća, kada je Bela IV dodijelio građanima Jastrebarskog povlastice slobodnog kraljevskog trgovišta. Dokaz o cehovskoj organizaciji obrtnika potvrđuje **privilegija Ferdinanda I** obrtnicima **skupnog ceha u Jastrebarskoj** iz 1841. godine, **pečetnjak obrtničke zadruge u Jastrebarskom** (poslije

1872. godine, kada je donesena uredba o ukidanju cehova i osnivanja cehova obrtnih zadruga) i **pečatnjak Baždarskog ureda u SL. (OBODNOM) i KR. (ALJEVSKOM) trgovištvu Jastrebarskog broj 250** (poslije 1864. g.).

U središtu etnološkog istraživanja je i način na koji ljudi zadovoljavaju svoje osnovne i izvedene kulturne potrebe u bilo koje vrijeme, pa je radi toga u katalogu, kao i u postavu izložbe, povučen kontinuitet od seoskog opanka pa do tvorničke cipele, što na neki način daje uvid u to što ljudima ovog kraja sada znači pogon tvornice »Šimečki« u Pribiću i kako ljudi danas zadovoljavaju svoje potrebe za obućom. Ova izložba prati pojavu opančarstva u Jastrebarskom kao i na području jastrebarske općine, gdje je nekoć svako selo imalo svoje opančare. Danas smo svjedoci sužavanja tog obrta na samo pojedine zanatlije koji danas opskrbljuju kultur-